

HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARINDA YAZILI KAYNAK OLARAK SÜLEYMAN-NÂME

Özet

Kültürün korunması ve sistemli bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması fikrinin henüz bilimsel temele oturmadığı dönemlerde ortaya konulan yazılı eserlerin halk bilimi çalışmalarına kaynaklık ettiği bilinmektedir. Türk edebiyatının yazılı/kültürel belleği olarak adlandırılabilir bu eserler, yazıldığı dönemin sosyo-kültürel hayatına dair bilgiler de içermektedir. Bu bilgiler sözlü bellekteki kültürel malzemenin yazıya geçirilmesi, o dönemin kültürel hayatının öğrenilmesi ve aktarılması noktasında değerlidir. Özellikleri bakımından kültürün çok yönlü yapısı tarih boyunca çeşitli edebi eserlerde farklı alanlarda kendine yer bulmasına yol açmıştır. Tarihte yaşamış toplumların yaşadıkları dönemdeki kültürel değerlerine dair verilerin/izlerin ilgili dönemde yaşamış tarihçiler, edebiyatçılar ve meraklılarınca yazılan eserlerde yer aldığı bilinmektedir. Bu yer alma biçimi bugün kültürün gelecek kuşaklara bir “insanlık mirası” olarak aktarılması fikrinden uzak, çoğu farkında olmaksızın gerçekleşmiştir. Ancak bu farkında olmama durumu bile, eserin bize ışık tuttuğu dönemin, sosyo-kültürel hayatı ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme adlı eserinin; içinde barındırdığı halk kültürüne ait unsurlarla dönemin yaşayış, adet, gelenek ve göreneklerini yansıtmaları bakımından çok önemli bir yeri vardır. Bu çalışmada Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme adlı eserinin 67 ve 68. ciltlerinde bulunan halk kültürüne ait unsurlar derlenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-nâme, Halk Bilimi, Yazılı Bellek, Kültür.

SULEYMANNÂME AS WRITTEN SOURCE IN FOLKLORE RESEARCH

Abstract

Preserving culture and the idea of transferring, yet written works produced in the period in which the scientific basis is the source for folklore studies. These works, known as the cultural memory of Turkish literature, The period written contains information about the socio-cultural life. This information will be recorded in writing for cultural material in verbal memory and to learn the cultural life of that period and is valued the transfer points. The multifaceted nature of the culture in terms of its features has led to its place in various fields in various literary works throughout history. It is known that many forms of life, in which many societies have no cultural continuity or are erased from the history of the history, having their cultural values involved in written works by historians, writers or enthusiasts who lived at that time. This way of taking place today has been realized without much awareness, far from the idea of the culture being passed on to future generations as a "human inheritance". But even this lack of awareness gives important information about the socio-cultural life, when the work sheds light on us. The data on public life encountered in these books used to be written information sources, without greatly being aware it was included into the work. In this regard it is important to identify the cultural elements that are meet in the works and it is important to add to the literature. In this sense, the work of Firdevsi-i Rumi's called Solomon-name 67 or 68 cultural elements encountered in the text translated into modern Turkish folklore are evaluated under the skin cadres.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-nâme, Folklore, Written Memory, Culture.

I. GİRİŞ

Yazı ve matbaa kavramlarının varlığının bile bilinmediği, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürleri Ong, “birincil sözlü kültür” olarak niteler. Buna karşılık günümüz ileri teknolojisiyle hayatımıza giren telefon, televizyon ve diğer elektronik araçlar “sözlü” nitelikleri, üretimi ve işlevi yazı ve metinden çıkarıp konuşma diline dönüştürdüğü için “ikincil sözlü kültür”ü oluşturur. Bugün hemen her kültürde bir yazı kavramı ve bu kavrama dayanan bir yazı deneyimi bulunduğu için gerçek anlamda birincil sözlü kültür pek kalmamıştır. Fakat ileri teknolojiden yararlanan pek çok kültürde ve altkültürde, hâlâ birincil sözlü kültürden kalma düşünce biçimlerine rastlamak mümkündür (Ong, 2012: 23-24).

Halk edebiyatı ürünlerinin beslendiği kaynağı, üretim ve aktarım biçimi gibi temel özellikleri itibariyle sözlü kültür ortamının malıdır ve sözlü anlatımla gelecek kuşaklara taşınır. İlhan Başgöz’ün ifadesiyle, bu sözlü anlatım ise bir sosyal olaydır (1992: 1). Bu ürünler, sözlü kültür ortamında yaratılmış ve kuşaktan kuşağa sözlü iletişim vasıtasıyla aktarılmıştır. Yazılı kültürün gelişmesiyle hem bağımsız bir şekilde yazıya geçirilmeye hem de parça ya da bölümler halinde çeşitli yazılı eserlere girmeye başlamıştır. Bu vesileyle araştırmacılar, bugün bilinen herhangi bir ürünün bundan önceki yüzyıllardaki şekillerini bu yazılı kaynaklar vasıtasıyla takip edebilme imkânını bulabilmişlerdir. Hatta sözlü kültür ortamında günümüze ulaşmayan bazı halk edebiyatı ürünlerinin geçmişteki varlığından ancak yazılı eserler vasıtasıyla haberdar olabilmekteyiz (Aça, 2010: 93).

Sözlü anlatılar bir müddet sonra yazının icadı, teknolojik gelişmeler vb. nedenlerle yazılı ifadelerde de yer bulmaktadır. “Yazı sahibi toplumlardaki sözlü iletişim, yazısız olmayan toplumlardaki sözlü iletişim ile aynı değildir. İkincisinde, sözlü gelenek, kültürel aktarımın bütün yükünü taşımak zorundadır. Okur-yazar toplumlarda ise, sözlü gelenek, kalıplaşmış fiil biçimlerinden oluşan yazınsal eylem bütünlüğünün bir parçası durumdadır.” (Goody, 2009:128). Sözlü kültür ürünleri, yazı ve teknolojik gelişmeler gibi nedenlerden dolayı ikinci plana düşmüş gibi görünseler de her zaman için geçerliliklerini sürdürebilmektedirler. “Her ne kadar yazının icadı ve yaygınlaşması, içinde bulunduğumuz elektronik ortamla iletişim ağlarının zenginlik kazanması sözlü bellek ve sözlü kültür açısından olumsuzluk olarak düşünülse de sözlü bellek insanoğlu için başvuracağı en yakın ve en doğal kaynak olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.” (Fidan, 2011: 140’dan Aktaran Özcan ve Gönenç, 2015: 723)

Türk folkloru ve halk edebiyatı yazılı, sözlü ve elektronik olmak üzere üç önemli kaynaktan beslenmektedir. Bu kaynaklardan ilki üzerinde yerli ve yabancı araştırmacılar zaman zaman çalışmışsa da bütün yazılı kaynakların incelendiğini söylemek mümkün değildir (Alptekin, 2014: 52).

Bir ulusun, bir halkın, bir yörenin ya da bir etnik grubun yaşamıyla ilgili çeşitli yanlarını, âdetlerini, geleneklerini, göreneklerini, inanmalarını, becerilerini vb. yazıya geçirmiş kimselerin yazma ya da basılı yapıtları, yazıya dökülmüş anıları, gezi notları, gözlemleri, izlenimleri yazılı kaynakları oluşturur. Bu türden yazarı bilinen belirli yapıtların yanı sıra, yazarı, yaratıcısı ve yazılış tarihi bilinmeyen, “anonim” denilen, yaratılmasında ve yaşatılmasındaki tarihsel süreç içinde birçok kişinin katkısı olan kaynaklara da sözlü kaynaklar denmektedir (Örnek, 2000: 29-30). Bu türden yazarı, yaratıcısı ve ortaya çıkış tarihleri kesinlikle bilinmeyen ürünlere karşılık bir de “bibliyografik” künyeleri bilinen yapıtlar vardır. Bunlar bir ulusun, bir halkın ya da bir yörenin geçmiş dönemlerine ilişkin yaşamları, kültürleri hakkında değerli bilgiler içermektedir. Köklü bir ulusun, bir halkın geçmişinin ortak değerlerini, inançlarını aydınlatan; bugün bile işlerliğini, canlılığını, etkinliğini koruyan kimi kültürel öğelerin ve kurumların yapılarına ve köklerine ışık tutan birçok bilgiyi, açıklamayı bu kaynak yapıtlarda bulmak; bugünle geçmiş arasında bağlantılar ağı kurmak; geçmişle bağ kurulan pekçok kültürel izli belirtiyi dar kalıplardan kurtarıp tarihsel uzantısına bağlamak bu kaynakların aracılığıyla olur (Örnek, 2000: 30). Orhun Yazıtları, Kutadgu Bilig, Divânü Lugat-it-Türk, Dede Korkut Kitabı, İbn Batuta Seyahatnamesi, Babürnâme, Katip Çelebi’nin Yapıtları, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Süleyman-nâme gibi eserler bunlardan birkaçıdır.

Halk edebiyatı alanında çalışanlar, üzerinde bilimsel yöntemleri kullanarak inceleme ve değerlendirme yapacakları verileri sadece “sözlü kaynaklar”dan elde etmezler. Bu noktada yazılı kültürün gelişmeye başladığı dönemlerden itibaren kaleme alınan eserleri de dikkate alma, eğer içlerinde geçmiş dönemlere ait halk edebiyatı ürünleri günümüz bazı problemlerini çözmeye yardım edecek bilgileri barındırıyorsa, araştırma ve incelemelerine bu metinleri de dâhil etmek durumundadırlar (Aça, 2010: 98). Ancak, geçmiş dönemlerde yazılı kaynaklarda halk edebiyatı ürünlerine yer verenlerin çoğu, folklor çalışmalarının başlamasıyla ortaya çıkan bilimsel ilgiye benzer şekilde doğrudan halk edebiyatı ürünlerine dayalı eserler yazmayı amaçlamamışlardır. Çeşitli vesilelerle halk edebiyatı ürünlerine eserlerinde yer verenleri, bugünkü anlamda derleyiciler ya da sözlü kültür araştırmacıları olarak nitelendirmek mümkün değildir (Aça, 2010: 94). Ancak bu edebî metinler, oluşturuldukları döneme ait kültürel değerler ile sosyal, siyasal, tarihî, mitolojik, ekonomik unsurları içlerinde barındırırlar. Bunda da yazarın içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini malzeme olarak kullanmasının büyük etkisi vardır (Özdemir, 2011: 3).

Avrupa’da olduğu gibi bizde de, halk biliminin ortaya çıkmasından önce “içeriğinde folklor öğelerini bulduran” eserler yazılmıştır. Yazma basma nüshaları dolduran bu eserler, Türk folklorunun tarihi kaynaklarını meydana getirdiğinden ve birçok bakımdan bugünün folkloruna ışık tutacağından dönem dönem düzenlenerek yayımlanmaktadır (Alangu, 1983: 130). 11. yüzyıldan 19. yüzyılın yarısına kadar süren, ondan sonra da etkileri duyulan ve “Divan edebiyatı” adıyla anılan büyük sanat

akımı, üzerinde az çok durulduğu, kaynakları bir dereceye kadar yayımlandığı, sanat aşamaları açısından da değerlendirilip yargılandığı halde, folklor kaynağı olarak taşıdığı anlam üzerinde yeterince durulmamıştır (Alangu, 1983: 131).

İşte bu metinlerden biri de Firdevsî-i Rumî tarafından 15. yy'ın ikinci yarısında kaleme alınan Süleyman-nâme adlı eserdir. Süleyman-nâme 80 ciltten oluşan hacimli bir eserdir. Burada ele alınacak olan halk kültürü unsurları, bu eserin 67. ve 68. ciltlerinin Latin harflerine aktarılmasıyla ortaya çıkan metnin incelenmesi sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Firdevsî-i Rûmî'nin eserlerinde , “sözlü gelenek” ve “yazılı gelenek” unsurlarının çokça bulunduğu görülmektedir. Şimdiye kadar genellikle edebiyat tarihi alanının konusu olarak incelenilen bu eserlerin halkın kültürüne bağlı olarak yaşayıp gelmesi, içerisinde bulunan unsurların, halkın hayat ve kültürünü yansıtan öğelerin folklor açısından yeniden ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir (Alangu, 1983: 132). Çünkü bir yanıla halk edebiyatı ve klasik Türk edebiyatı, Türk edebiyatının birbirleriyle ilişkili uzun soluklu edebî gelenekleridir (Sona, 2016: 77).

Süleyman-nâme'de halk bilimi unsurları çerçevesinde, halk kültürünün sözlü gelenek unsurlarının, eserin yazıldığı dönemde ne şekilde aktarıldığı tespit edilecek ve derlenen bilgiler bu makalede ele alınacaktır. Bu çalışmada, Süleyman-nâme'de geçen yazılı ve sözlü kültür ürünleri olan halkın adet, gelenek ve göreneklerinin nasıl ve ne şekilde aktarıldığından bahsedilecektir. Ancak konuya geçmeden önce gerek eserlerle gerekse kültür ve yazılı ortamda kültür aktarımıyla ilgili bilgilere değinilecektir.

II. KÜLTÜRÜN AKTARILMASI

Bireylerin temel gereksinimleriyle birlikte, sosyal yaşamın sürekliliğini de sağlayan ve sosyal miras ve gelenekler sistemi olarak kültür, Edward Sapir'in tanımıyla, varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddî ve manevî öğelerin birliğidir (1921, 4: 402, Güvenç, 1974: 101). Tylor'un tanımına göre ise kültür, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkların bir bütünüdür (1871: I, Güvenç, 1974: 102).

Özellikleri bakımından, içgüdüsel ve kalıtımsal olmayan, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklar olan kültür (Güvenç, 1974); öğrenilirdir, sürekli, toplumsaldır, ihtiyaçları karşılayıcıdır, doyum sağlayıcıdır, bütünleştiricidir ve değişir. Bu özellikleri bakımından kültürün çok yönlü yapısı tarih boyunca çeşitli edebi eserlerde farklı alanlarda kendine yer bulmasına yol açmıştır. Kültürün ya da diğer bir ifadeyle tarih sahnesinden silinmiş devamı olmayan birçok toplumun sahip olduğu yaşama biçimlerinin, kültürel değerlerinin o dönemde yaşamış tarihçiler, edebiyatçılar veya meraklılarınca yazılan eserlerde yer aldığı bilinmektedir. Bu yer alma biçimi

bugün kültürün gelecek kuşaklara bir “insanlık mirası” olarak aktarılması fikrinden uzak, çoğu farkında olmaksızın gerçekleşmiştir. Ancak bu farkında olmama durumu bile, eserin bize ışık tuttuğu dönemin, sosyo-kültürel hayatı ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Diğer taraftan insanlık sahip olduğu somut kültürel mirası korumadaki bilinçlilik düzeyine ulaşmışken, bu refleksi somut olmayan kültürel mirasın aktarılması konusunda göstermemektedir. Oysa Tahir Alangu’nun Türkiye Folkloru El kitabında dile getirdiği gibi; çöküp dağılan her köylü evi, ölen her çalışma düzeni, unutulmuş her türkü, önlenemez ve ihya edilemez ölçüde halk hayatından bir parçayı ortadan silip yok etmektedir (1983: 82).

Geleneksel açıdan incelendiğinde kültür, bir toplumda kimi zaman örf ve adet, kimi zaman sanatsal ya da estetik bir bakış açısında karşımıza çıkabilir. Bu kültür tipi daha çok kolektif yani daha çok toplum tarafından benimsenir. Bu bağlamda geçmişten günümüze aktarılabilen bütün somut ve somut olmayan değerler, kolektif kültürün birer ögesidir ve miras özelliği taşımaktadır (Diker, 2016: 367). Kültürel miras kavramının “somut” olandan “somut olmayan” doğru geçirdiği evreler önemlidir. Yakın zamana kadar kültür turizmini tetikleyen unsurlar düşünüldüğünde ilk olarak mimari, doğa güzellikleri ya da doğa olayları gibi gözle görülebilen elle dokunulabilen somut nesnelere aklı gelmiştir (Özünel, 2011: 257). Somut ve somut olmayan kültürel miras arasındaki bu eşitsiz yaklaşım Sercan Gülçayır’ın Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Bakış adlı makalesinde dile getirdiği gibi, somut ve somut olmayan kültürel miras arasındaki hiyerarşik konumlanmanın bir neticesidir (2011: 6). Somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda “ulaşımında at mı kullanılıyor elbette nalbantlar birer birer kaybolacak”, “masal dinleyen mi var elbette masal anlatıcısı kalmayacak ” biçiminde işleyen mantığın bu “doğal bir Efes Antik Kenti, Sümela Manastırı, Topkapı Sarayı için “artık kullanılmıyorlar nasılsa, yerlerine modern mimari tekniklerle başka binalar yapalım” seslerinin yükselmesi bir yana bu yapıları titizlikle korumanın üzerine kafa yorulur (Gürçayır, 2011: 6-7).

Konumuza geri dönecek olursak edebi eserlerde karşımıza çıkan halk kültürü unsurları da somut olmayan kültürel mirasın bir parçasıdır ve gelecek kuşaklara aktarmak için, tespit edilmesi, değerlendirilmesi, literatüre kazandırılması, son noktada Metin Ekici’nin, halk bilim araştırmalarında üçüncü boyut olarak dile getirdiği, “temsil ve sunum”unun imkânlar dâhilinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aynadaki hayal, kendisine akseden eşyaya benzer. Edebiyat, bu manada kültürün aynadaki aksine benzetilebilir. Bu demektir ki, kültür sahasında ne varsa, onların hepsinin akislerini edebiyatta bulmak mümkündür (Kaplan, 2012: 11). Bu açıdan bakıldığında Süleyman-nâme’nin sözlü kültüre ait özelliklerin hacimli bir şekilde yazıya geçirildiği bir eser olması bakımından incelenmesi son derece önem arz etmektedir. Makalenin inceleme kısmında Süleyman-nâme’de yer alan halk kültürüne ait veriler örneklerle değerlendirilecektir.

III. FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ VE SÛLEYMAN-NÂME

II. Beyazıd adına yazdığı Süleyman-nâme adlı eseriyle tanınan Osmanlı müellifi Firdevsî-i Rûmî, İslam ansiklopedisindeki bilgilere göre, 1453 yılında Edincik'te (Aydıncık) doğdu. Hayatını Edincik, Bursa, Manisa ve civarında geçiren Firdevsî, bir süre de İstanbul'da yaşamıştır. Genç yaşlarında tarih, kıyas, hendese ve ilm-i nücûm gibi konulara ilgi gösteren Firdevsî, bir taraftan da Simavlı Nakşi Şeyhi Abdullah-ı İlahî'ye intisap ederek tasavvufa yönelmiştir. Şairlik kabiliyetinden mahrum olan Firdevsî'nin, gerek çağdaşları gerekse sonraki tezkireciler tarafından şairliğinin yetersizliği belirtilmiştir. Ancak bununla beraber çeşitli alanlarda verdiği eserler bakımından da önemine vurgu yapılmıştır. Çok sayıda değişik konulardan telif ve tercüme olarak kırktan fazla eser bıraktığı söylenirse de bugün bunlardan ancak bir kısmı bilinmektedir (Köprülü, 1996: 128).

Eski Anadolu Türkçesi döneminde eserlerini veren Firdevsî-i Rûmî telif ve tercüme çok sayıda eser sahibi bir yazardır. Çok sayıda ve birçok türde eser ortaya koyan Firdevsî'nin kitaplarında; yaşadığı dönemle ilgili çeşitli bilgilerle beraber, insanlık tarihine ait dinî inançlar özellikle Doğu mitolojisi, peygamber kıssaları ve hayatın çeşitli yönlerine dair geniş malumat yer alır (Ahmed, 2014: 104-105).

Süleymân-nâme, Hz. Süleymân hakkında söylenen bütün dinî, efsanevî hikâyelerin bir araya toplandığı ve Uzun Firdevsî'ye asıl ününü kazandıran en hacimli eseridir.

Cilt ve meclis sayılarında birçok farklı rivâyet olsa da günümüze 81. ciltlik büyük bir külliyyât kalmıştır. Bu eserin içinde felsefe, hendese, ilm-i nücûm ve hekimliğe dâir bilgiler bulunur. Bu bakımdan ansiklopedik bir eser mahiyeti de taşır. Eserin büyük bir kısmı mensurdur. Manzum bölümler başta ve sonda bulunurken, her hikâye bitiminde de konuya uygun olarak manzum metinler yer alır. Ancak manzum kısımlar eserin çok az bir bölümünü oluşturur (Erdem, 2005:1).

Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme muhtasârında Süleymân-nâme kitabının hikâyesini şöyle nakletmiştir: “Yıldırım Bâyezîd Han'a Mevlânâ Ahmedî gelip tevârihden eline geçen miktarı cem idüp, İskender-nâme sûretine getirüp güzel söz ve beyitlerle süslemiştir. Şöyle kim ol miktar sözde medh-i mukadder uygun değildir, 360 mücelled kitab yazmak onun gücünün sınırlarını aştı, bu kadar çok yazmaktan çekindi ve özet yoluna başvurdu ki esma-i hüsnâ adedince 99 cilde tamam eyle denilmişti. Mevlânâ dahi 120 cilde ancak tamam idelüm deyüp başım gözüm üstüne dedi ancak yazamadı. Buna karşılık bu hakîr-i nâ-sevâb Firdevsî, taht-ı Kostantiniyye'de başlayıp altmış sekiz cildini tamam eyledüm” (Biçer, 2005: 50).

Asuman Akay'ın “Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme-i Kebîr'indeki Deyimler” başlıklı makalesinde aktardığına göre; Süleymân-nâme-i Kebîr üç padişahın saltanat yıllarını içine alması

yönünden çok önemli bir yerinin olmasının yanı sıra kaleme alındığı zamana kadar Anadolu’da kendi türünün kapsam ve içerik yönünden en hacimli eseridir. Süleymân-nâme içerdiği konular bakımından çok kapsamlı olup Süleyman Peygamber etrafında şekillenmiş olan kıssa ve rivayetleri ele almasının yanı sıra Doğu mitolojisi, diğer peygamberlerin kıssaları, tarih, hikmet, felsefe, ahlâk ve tıbbâ ait konuları da içerir. Eser manzum ve mensur karışık olarak sade bir şekilde yazılmış olup ses ve söz tekrarlarının anlatımda sağladığı ahenk itibarıyla de Dede Korkut Hikâyeleri ile paralellik taşıdığı noktasında dikkat çekmektedir (Akay, 2014: 105). Eserlerde yazarın, Tevrât, İncil, Zebûr ve Kur’ân-ı Kerîm’den yararlanmakla kalmayıp peygâmbere kıssaları, târîh kitapları (bu konuda en büyük kaynağı Taberî’dir), fen ve gizli ilimlere sahip kaynaklar gibi birçok kaynaktan istifâde edip Süleymân-nâme gibi hacimli bir eseri ortaya koyduğu görülmektedir. Babür’ün de belirttiği gibi: “Süleymân-nâme’nin tüm ciltleri bulunup Latin harflerine aktarılmadıkça Firdevsî ve Süleymân-nâme hakkındaki bilgiler yetersiz ve çelişkili kalacaktır. Bu hacimli eser ilim âlemine bir an önce kazandırılmalıdır (Babür, 2013:4)

IV. SÜLEYMANNÂME’DE GÖRÜLEN HALK BİLİMİ UNSURLARI

1. Hz. Süleymân ve Çevresindekiler

Hz. Süleymân ve çevresindekiler başlığı altında, Hz. Süleymân’ın tahtında devlet işlerini gören yönettiği ülkelerin görevlileri, tahtgahındaki vazifeli bürokratlar özel işlerini gören aşçıbaşı vs. gibi kişiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kişiler “Der-Beyân-ı Süleymân-ı Havas” yani Süleymân’ın ileri gelen memurları başlığı altında metinde verilmiştir. Buna göre Sâ-m-süvâr’ın kürsüsünün yanında edeple duran 12 melik, her yılın sonunda tuttıkları defterler ile hesap vererek Hz. Süleyman’ın gelir gider ve iâşesine bakmaktadır.

Hz. Süleymân’ın tahtının ne kadar muazzam olduğunu göstermesi bakımından bahsi geçen bu 12 melikin hepsinin emri altında üç bine yakın köy, altmış altı pare şehir ve kırk sekiz pare de vilâyet bulunmaktadır. Bu meliklerin isimleri de eserde hicri takvim aylarına göre verilmiştir. Bu isimlerin aylara göre verilmesinin yanında, Hz. Süleyman’ın köylüsü, damadı, güveyi gibi yerel söyleyişlerde hala kullanılan ifadeler kullılmaktadır. Eserde, bu ifadelerden örnek vermek gerekirse:

“.....beşinci Cumâzi’ye’l-evvel ayında Ehîmâis Nâftâlî ki bu melik eserde Hz. Süleymân’ın “köylüsü”(hemşehrisi) olarak geçmektedir. ... eserde bu kişi de Hz. Süleymân’ın “güveğisi” yani damadı olarak geçmektedir, sekizinci şa’bân ayında Şem’i bin A’lâ, dokuzuncu ramazan ayında Gûr bin Avri ...”

Metinlerde bu on iki melikin bulunduğu yerin alt kısmında yardımcıları ve diğer vazifelilerin oturduğu belirtilmektedir. Bahsi geçen yardımcılarından Benâyâhû bin Yehuyâda Azunîran bin Evdâ “*haraç defterini yazan serasker*” olarak, Azır Yahı bin Nasen “*hazine başı*” olarak, Mâl-ı Emnûn, Ezir yahû bin Şîşâ ve emir Sadık bin Şibşâ ise “divan kâtibi” ve “hazine yazıcıları” olarak, Ahi Şer “*kilerci başı*” olarak, Navûl bin Nâsan âlimlerin emiri olarak, Kil’ad-ı Barçalı “*kapıcılar kethüdâsı*” ve Câbud bin Nâsan ise “*Çavuşbaşı*” olarak görev yapmaktadırlar. Buradan da anlaşılıyor ki Hz. Süleyman ve etrafında; sistematik devlet yapısının yanında, sosyal hayatın da bir düzen içerisinde yaşanılmasını sağlayan görevliler bulunmaktaydı.

Hz Süleymân’a bağlı meliklerden birisi de Baalbek şehrinin meliki Baalbek’tir. Hz. Süleymân’ın dostluğunu kazanmak için ona kendi tavlasında bağlı bulunan atlardan birisini göndermiştir. Hz. Süleymân buna çok sevinmiş, bu atların nereden geldiklerini araştırmış, Tavûs-ı Kudî ise bu attan daha güzel atların yeryüzünde bulunduğunu Hz. Süleymân’a bildirmiştir:

“Süleymân Hâzretine Óaleyhi’s-selâm çok armağanlar ve tuhfeler gönderdiler meger ki BaÓalbek melikinûñ tavilesinde bir hâs Óarabî atı var idi ki mişlini çeşm-i felek görmemiş idi ve gâyet yavuzluğundan kimesne binemedüğü acilden Süleymân Nebîye göndermek maşşüd idindi vezîr Sermedîyle Süleymân Hâzretine gönderdi alup nazârına getürdi.”

Sosyal hayatın esere yansıyan taraflarından yapılabilecek çıkarımla, canlı ve sistemli bir yaşamın yani saray yaşamının tüm varlığı eserde gözlenmektedir. Hz. Süleyman’ın etrafında devlet yaşamında ve sosyal hayata nizam veren yardımcıları olduğu, isimleriyle birlikte verildiği yukarıdaki örneklerde görülmektedir. Bu yardımcıların neden aylara bölünerek görevlendirildiği üzerine bir çıkarım yapmak zor olmakla birlikte, sürdürülebilir bir nizamın varlığı kesin görünmektedir.

2. Giyim-Kuşam

Giyim ile ilgili olarak eserde sadece Hz. Süleyman’ın giyimiyle ilgili birtakım bilgilere rastlanmaktadır ve bu giysilerin de daha çok peygamberle ilgili olduğu görülmektedir:

Eserdeki anlatıma göre Hz Süleymân tahtına oturduğunda üzerinde giydiği elbiseler şu şekildedir:

“başında cübbe-yi”Hâkka münâcât eyleyüp dañı nemâzdan niyâzdan fâriğ olup nübüvvet tahtına geçüp oturdu Óimâme-yi halîl şîş egninde nübüvvet hâtemi barmağında Muşâ Óaşâsı elinde Hâk TeÓâlâ zikri dilinde” (HK,1c, 35).

Hz. Süleyman’ın giydiği elbiseler metinde hemen hemen aynı şekilde verilmektedir. Buna göre; başına imâme-i halil takmakta, üzerine Şit’ten kalma bir cübbe giymekte, belinde kemer, Musa peygamberin asası da elindedir. Kendinden önceki peygamberlerin giydiği ve takındığı kıyafetleri Hz. Süleyman da kullanmaktadır:

“...Öimāme-i halīl bāşına alup cübbe-i şit egnine şalup ādem-i şafī şāçıp beline kemer kılup Mūsī Őaşāsın eline alup nübüvvet hātemi barmāğında źikr-i süccān dilinde gelüp nübüvvet tahtına çıķup ķarār itdi” (HK,1c,73).

Aşāğıda yine farklı bir anlatıda aynı elbiseleri giydiğinden bahsedilmektedir:

“nite Şiş Őabāsın evvel çignine şalup Halīl Peyğāمبر Őimāmesin bāşına vurdu ve Ādem-i Şafī şāçın biline kemer bağladı ve Nūh Nebī cübbesin egnine şaldı ve Musa-ı Kelīm naŐlının ayağına giyüp Őaşāyı eline aldı” (HK,1c,139). “Kösfend cinsī üzerine turan melek-i müvekkel daħı kırık bāş koyun ilette ve yūnlerini kırıkmaķ ve egirmek taŐlīm itdi andan havvā koyun yūnün egirdi Ādem-i Şafīye ve kendüzine bir Őabā gönlek itdi şol tārīhde Şişpeygāمبر žuhūra gelüp tokıdı andan evvel Őabā kaftān kimse giymedi andan şoñra Ādem-i Şafī Őaleyhi’s-selām Mekke yirine geldi Mekkeyi emri haķ ıla yapup ziyāret kıldı nite kim kelām-ı ķadīm iķre **K59**” (HK,1c, 126).

Öznesinde Hz. Süleyman olan eser, giyim kuşam konusunda da yine onun ve kendinden önceki peygamberlerin giyim kuşamından ve kumaşın ne zaman ve nasıl oluşturulduğuna dair bilgiler vermekten öteye gitmemektedir. Ancak sadece Hz. Süleyman üzerine dahi olsa giyim konusundan bahsedilmesi eserin zengin kültürel bir doku ile işlendiğini göstermektedir.

3. Sofra ve Yiyecekler

Sofra ve yiyecekler bahsinde de giyim konusunda olduğu gibi, Hz. Süleyman ve onun sofrasının özellikleri daha çok ön plana çıkmaktadır. Bir gün içinde pişen yemekler ve yemeklerin yenildiği kaplara dair bilgilere bazı bölümlerde rastlanmaktadır:

Hz. Süleyman, Kahrām-ı Zengī Sāmsüvar’ın otağına geliyor ona sofrta hazırlarlar. Ancak bu sofranın vasfı metinde ne yenilip içildiğinden daha çok sunulmasından/ hazırlanmasından duyulan minnete yönelik dualar üzerinedir:

“Hünsālār daħı hūn getürdi envāŐı nefāyis niŐmetler yenildi pīrler ağızından duŐā kıldı ve çāvuşlar daħı ki alkış virdiler şāfdan şofra’i dürüp götürdiler sükker şerbetlerin getürüp içdiler sözden söz çıķup” (HK,1c, 50).

Süleymān’ın dergāhında yemeklerin kimlere yapıldığı, daha çok destansı bir anlatımla dile getirilmiştir; içine“on deve sığan” kazanlar, bir seferde içinde “yüz koyun pişen kazanlar gibi. Bunun yanında yemeklerin nerede saklandığı, piştiği ve bir günde pişen yemeklerin nasıl kaplarda verildiği, bu kapların ebatları da aşağıdaki örneklerde anlatılmaktadır:

“kiler ve anbār ve cemīŐ zahire nevŐiyle şaķlamağa hūcurāt vardı biñ bir ümmetūñ behāyim ve hayvānātūñ ve haşerātūñ zahiresinden ve mürğānuñ hūbūbātından ve yırtıcı cānavarlarūñ yidüğü bālīķ etinden ğayrı yalñuz biñ bir ümmetūñ içinde ādemī zād için hūn-ı Süleymāñ kim maţbahında bişerdi üç yüz on üç ķazķānlar vār ıdı kim ehremenler ānı ocak tāşından düzmişler idi ve her bir ķazķānuñ içinde on deve şığardı ve ķazķān var idi ki içinde yüz koyun bişerdi süryāñi ķavlınce Őimrāñiler kitābında şöyle gördüm ki her gün Süleymānuñ maţbahında Őarap mużırırı hīsābınca otuz mud simīd unı harc olırdı ve altmış mūt harcı ondan ğayrı ve günde iki nevbet hūñi çıķardı her nevbette on şığır ve yigirmi inek ve on deve ve yüz koyun

bişerdi şikâr etinden ve besleme horusdan ğayrı ve on iki biñ zerrin kemer kol çâşnıgır ve ârdı ve kırk biñ tavile atları vār” (HK,1c, 150).

Yine Hz. Süleyman’ın kilerinde bulunan yemeklerin özellikleri ve hangi tür kazanlarda pişirildiği de aşağıda verilmektedir:

Ĥükemā kavlince târih-i eśśah budur ki zıkr olındı ve dañı naql-i Loqmān budur ki hūn-ı Süleymāniye günde biñ vaqiyye tuz harc olurdu ve ol qazqānları ki dıvler ocaq tâşından işlemişlerdi her kâzqāna kırk deve ve yāhūd iki yüz koyun girürdi ammā ki her gün hunına ki hūn-ı insānidür ğayrı ümmet hūnından ğayrı kırk deve yüz sığır ve biñ koyun bişerdi ve Quds-i Mübārek kılesi ile biñ mevt on simid çörek olurdu ğayrı itmek hoş hisāba gelmez kim ne kadar etmek harc olurdu ve ziyāfet-i Süleymānün hod şerhî tavildür inşā’llāh-ı Te’ālā Süleymān Ĥazreti ’Oaleyhi’s-selām Mekkeye vārdığı hinde cemî’ eşyayı ziyāfet itse gerekdür ol hinde hūn-ı Süleymāni tafşil birle temām zıkr itsek gerekdür (HK,1c, 151).

Aşağıda da tatlı ve şerbetlere yönelik bilgi verilmektedir:

“...bir tarafda dañı aşbāzlar envā’ dūrlü dūrlü loqmalar bişürüp satarlardı ve helvāyiler dañı ’Oasel-i musaffādan ’Oalā dñi helvā bişürüp şehde şekerler qatarlardı ve şerbetçiler fuqā’i bardağın zer-nigār iderlerdi. Sükkeri Mısrî ezüp cüllāba qatup şerbet ihzār iderlerdi ol şanem diler ballar güneş tal’at ve mehlikālar fuqā’i bardağın ağızına alup ki leb ber leb emerlerdi ’Ouşşāq-ı miskin qarşusına geçüp hayrān olup ağız açup qatresine...”(HK,1c, 151).

Örneklerden görülyorki, Hz. Süleyman’ın mutfağı sadece insanlara değil canlıların tamamına hizmet etmekteydi.

4. Halk Hekimliği

İnsanın varoluşuyla yaşıt olan halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar, günümüzde, “kültür mühürümüzün izlerini taşıyan” yaşayan tarih olarak değerlendirilmektedir. İnsanoğlu hastalıklardan korunmak ve hastalandığında iyileşmek için sihir, büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden yararlanmışır. İnanılan ve güven duyulan bu etmenler halk hekimliği uygulamalarının yaşama geçirilmesini kolaylaştırmış ve insanlık tarihi boyunca sürmesini sağlamıştır (Artun, 2007: 202). Halk hekimliği başlığı altında değerlendirilebilecek örnekler hem hayvansal tedavi yöntemlerine yönelik hem de eserde tarihi bir şahsiyet olarak sıkça görülen Lokman Hekim’in yaptığı tedavi yöntemlerine yöneliktir:

Fisaguras Hekim, Süleymān dergâhında kendini savunurken iki kişiyi görmüş ve bu gördüğü kişilerin üç gün içinde öleceklerini belirtmiştir. Dediği kişiler hekimin söylediği saatte ölmüştür. Hz. Süleymān bu olayın hakikatinin ne olduğunu sormuş; Fisaguras da ölenlerden birinin içinde bir kurt

olduğundan bunun gut hastalığına sebep olduğundan söz etmiştir. Gut hastalığına mübtela olan kişinin de kırk günlük ömrünün olduğunu, kendi ilmiyle o kişinin kaç gün yaşayacağını bilebildiğini söylemiştir:

“Hakimü’z-zamān ol iki kişünün ölecegin neden bildün cevap virdi ki yā Süleymān ol ahahāyla g len n arnın y rup y regi içinde bir urd v rdur çıkarup get rs nler def i yarip ıkarip h k m nazarında odular H k m eyitdi y  nebju”llah bu urd her kim n ki cisminde z k mdandır ise kırk g ne dek ihtiy rsuz ahahayıla ol kişi g lmesin omaz amm  v rduğınca  v z  bu gut olur il n  g ld ğinden onu boğulur tasavvur iderler amm  ehl-i h kmet nazar-ı p k ile kırk g n n aı geçmiş ve b k  ne almışdur bil r z r  ki bu urd vakti ki y rekte durur kırk g n tem m olincaya dek y regi del p içine girer  dem  der   h l  l r pes  n nden bild m ki dileg m miğdar g nde  lse gerek z r  ki İdris n h kmeti  zere dilegi olsa gerek...”(HK,1c, 35).

Bu olayın devamında da kişinin g zlerinden kaç günlük  mr n n olduğunun bilinebildiğini belirtmiştir:

“...ve daħı ol kiş n n ki g zlerine naz r itd m g rd m ki şar b  nu  y reğın y kmiş pes hikmet-i mucubinca g zleri nişanesinden bi-kavl-i İdris  aleyhi’s-sel m ma l mum oldu ki   g n  mri v r l bud olırsardur hayr u şerden itd ğın bulırsardur...”(HK,1c, 35).

Eserde bazı canlıların ve bitkilerin çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanıldığına dair anlatılar da bulunmaktadır. Bunlardan biri de Sams var ile Dermayus Hekim arasında geçen hik yedir: Sams v r gergedanserler ile savaşa giderken yolda garip yaratılışlı bir hayvan g rm şt r, bu hayvanın bir hikmeti var mıdır diye sormuştur? Derm yus hekim de bu garip yaratılışlı hayvanın kitaptan, insanda şif  olarak neye iyi geldiğini bulur ve s yler:

“S m eyitdi  acep bu c navaru  insan  nef i v r mı ola didi andan Derm y s H k m eyitdi İy pehl v n-ı cih n H k S bh ne ve Te al  c mle eşy y  kim halk id pd r her birin n bir d rl  nef i v rdur vel   ilm ile bilmek gerekd r diy p hav s-ı h yv n kit bın eline alup ol c navaru  şuratın bulup S ms v ra bey n itdi didi kim iy pehl v n-ı cih n bu canavarun  insan  nef i budur kim bir kişi bu c navaru  y reğın keb p ılup yise g yet cigerd r ola ş yle kim h yv ndan ins ndan hiç ormaya b k şin H k te al  bil r diy p h m ş oldu S m-u S var ol canavarun  nef in bil p buyırdı y reğın alup keşdiler giceye arşu barg ha gel p yiy p i p yatdılar in-i seher g  ılup g tdiler...”(HK,1c, 63).

 k zlerin yaratılışı ile ilgili anlatılan mitolojik kaynaklı hik yede bu hayvanların kimi  zelliklerinin insanlara faydalı olduğunu ve nelerde kullanılacağını bildirmektedir. Deniz sığırının etinin dimağ  faydası vardır ve metinde de getiğ  şekliyle denizin dibinde biten anber otu ile deniz sığırının şif  olarak aynı  zellikler g sterdiğini bildirmektedir:

“...deñiz s ğır  deñizden çıkar egin bir ve deñize gir r nite ki  anber gibi oħar z r  ki ař-ı  anber deñiz dibinde biter bir otdur vel kin deniz s ğırınun  d ři  anber fa’idesin ider dimağ  ve hav sa ve albe uvvet vir r ve daħı rivayet-i şah h budur ki  anber bir otdur deñiz dibinde biter H t-ı  Anber n yir daħı teze ki  anber-i h m olur ve ol b liş sınıfından gayrı b liş sınıfı yimez” (HK,1c, 127).

Sivrisinekleri evden kovmak için camız etinin buharının faydalı olacağı belirtilmektedir. Eserden elde edilen bilgiler doğrultusunda eğer bir evde camızın eti haşlansa ve bu haşlanılan etten çıkan buhar eve yayılırsa, o buhar sayesinde evde sivrisinek dahil hiçbir haşeratın kalmayacağı anlatılmaktadır. Haşerat olarak sadece “bit”lerin olabileceğ  bunun  z m n n ise camızın yağı ile tuzun karıştırılıp konması halinde bitlerin de yok olacağı anlatılmıştır:

“...dañı cāmusıñ hāsıyyeti budur ki etin buhur itseler ol evde sivrisiñek almaz olur ise bit ola i yağın yalama tuz ile arışdurup uyuza barsaıgıda durutsalar hōř ola ve dañı kāvmiř ki řu sıgırđur bir Őaceb cānavardur ki gūta yir yaŐni ki kendüzinden gevşer kimse bilmez ki o zañirenūñ”(HK,1c, 127).

Aşağıda sıgır cinsinin birok faydalı zelliklerinin olduğuna dair bilgilerin anlatıldığı grlmektedir.

“...dañı yā nebju’lloh berr baarda hāsıa okđur nite şoyle ki eger boynuzın dkseler rıbŐi istiması dutan kişiye taŐām ile yidürseler güye eger ise uvveti cimāŐı ziyāde ola eger odın kendüne řu ıla arışdurup be vāsiretilā itseler zāyil ola araca sıgır ödın gze ekse nūrın ziyāde ide bir desti iin sıgır yağıyla yağla bođāzına dek bir yire gme ucamıŐ bize aña uřa sıgır źekerin urıdup dkse nım bir řit yumurda üzerine şaup yise meni ziyade ide sıgır etiyle zernihi eve buhur itseler sāyir hevām tağıla ılını yandurup dkse ise diř agrısın defŐ ide...” (HK,1c, 130).

Cezīre-i Hayl’den atları getirmek iin Lokman Hekim’in* tavsiyesi ile bir arışım hazırlanmış ve isyan ıkaran atların burnuna sürmek suretiyle bayılmalarını sağlamışlardır. Aşağıda bayılan atları tekrar ayılmak iin sirke ile yapılan bir arışım verilmiştir:

“...ile ol yatan atlar üzerine vardılar ācı badem yağın řarıp sirke ile arıřdurup burunlarına tamzurdılar. Tā ki atlarıñ her birisininūñ uřāđı vū irisininūñ hiss-i idrākleri bāřlarına gelüp gözlerin aup esneřdiler ve evre yānlarında ādem grüp belikleřüp yirli yirinden turup kiřineřdiler...” (HK,1c, 155).

Hem hayvanattan hem nebatatdan yararlanarak yapılan birtakım ilalarla ilgili bilgiler yukarıda verilen rneklerde grlmektedir. Bu rnekler dışında halk hekimliğinin hem malzeme hem uygulama alanına dair kltürel birok malzemeye eserde yer verildiğini de sylemek gerekmektedir. Sadece insanlar iin değil, hayvanlar iin de kimi arışım ve uygulamalara rastlanıldığı rneklerde dikkati eken bir başka nemli noktadır.

5. İnanışlar

Halk inancı, kişiye ya da toplumca, bir dūřuncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerek olduğunun kabul edilmesidir. Halk biliminin ilgilendiği konulardan biri de belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp yaşadığı ađdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biimler, yeni ierikler, yeni anlatılışlarla oluşturduğu inanışlardır. Halk inanışları din, āhlak kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gsterir (Boratav, 1997: 7).

5.1. Sihar, Tılsım, Büyü

İslamiyet öncesi büyü kltürünün yeryüzündeki belli başlı merkezlerinden Orta Asya, şamanizm olarak bilinen büyü din arışımı inan sistemi, aynı zamanda Türk kltürünün de ana kaynaklarında birisidir. Büyü, iyi ve kötü sonu almak iin tabiat gelerini, yasalarını etkileyerek, bu olayların

* Lokman Hekim’in ismi incelenilen Süleymān-nāme isimli eserde “Lokman Hakım” şeklinde gemektedir.

olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamına verilen addır (Artun, 2007: 284). Bu çerçevede Süleyman-nâme adlı eserde karşılaşılan örneklerden bir kısmı şu şekildedir:

Melik Ahmer, El-henci cinninin yanında Batlamyus ve Yemlun hâkimini gökte birlikte uçarlarken görür. İnsanların böyle cin gibi uçup gideceklerini tahmin etmediğinden bunların şeytan-ı lain olduğunu anlar ve Zebur ve Tevrat'tan yedi ayet okuyup Hz. Süleymân'dan öğrendiği şekilde üzerlerine üflediğinde Şeytan ile Hannas kaybolup gider:

“bunda kalacak degül ve bir dahı insân dem çeküp cin gibi gök yüzinde uçacak degül vār ise bu Şeytân-ı LâÖindür diyüp Hâzret-i Süleymândan Öaleyhi's-selâm ta'lim olduğı yidi âyet-i Tevratı ve yidi âyet-i Zeburı okuyup Allaha tekbîr evvel Âdem ahir Muhammed şalavātu'llâhi aleyhim ecmaÖin gelmiş gelecek mürsel peygâmbler ervâhına şalavât virüp ol re'îs-i vesvās ve racîm- i Hannās üzerlerine okuyup üfürdi berekât-ı Zebûr ayeti ve Tevrat yetmiş yıllık yolu kaÖrî zemîne çahr olup Şeytân-ı LâÖinle Hannās-ı bî-dîn gıtdiler” (HK,1c, 20).

Lokman Hakîm, Şehzade Ferruh'un öldürülmesi olayında masum olduğunu ispatlamak için iki tane âşığı yanına getirmelerini ister. Onlara kırkar miskal zehir yedirip yılan ve akrebe sokturarak büyü yaptırır. Büyünün onlara tesir edip etmeyeceğini anlamak için iki âşığı bir odaya koyarlar ve onların zina etmesi sağlarlar. İki âşık birbiriyle zinâ ettiği için de büyü etkisini gösterir ve ikisini de öldürür:

“Hâkîm eyitdi size ki zehr-i kâtil yidürdüm ve i'lana Öakrebe şokdurdum eger kim bu maÖşukalarınızla murâd yatmagısa öpüp kavucuñ ammâ ki zinâya rızâ virmezem eger ki zina kılasız zehr size zafer bulup te'şîr idüp helâk ider anlar dahı zina kılmamağa himmet itdiler andan hâkîm anları halvet koyup kendü halvete girdi Sührâb Şâh ile ve Uğrızet ile oturdı bunlara nazâr itdi illâ ki Öâşıklar maÖşukların ki yânında buldı defÖi Öüryân olup her biri koyınına girdi maÖşuka dahı Öâşığın yânında gördi mâ-hâsıl-ı kelâm kıśşayı dirâz kılmayalum Öâşık ki maÖşuk halvet bula ve kırt ki kıuzuya fırsat bula hiç şabr mümkün olmaz lâ-cerem anda şabr itmek hayal-i muhâldür.” (HK,1c, 27).

Lokman Hakîm cinlere birşey yaptıracığı zaman daire çizip cinleri büyülemekte ve sonra ne isterse onu yaptırmaktadır. Âşıkların sevgililerini getirtmek için de yere bir daire çizmiş ve cinlere istediklerini yaptırmıştır:

“hâkîm dahı dâ'ire çizüp teşhîr-i cin kılup emr itdi kâfir hâmmâm cinüñ Öavratıyla tersâ-yı tacir kızını örtüsü döşegi ile cinnîler götürüp getürdiler” (HK,1c, 26).

Lokman Hakîm ve Fisaguras Hekim simya ve cifr ilimleriyle meşguldürler. İhtiyaçları olduğunda simyâ ilmüne başvurmuşlardır. Daire çizmek de bu noktada cinlere istediklerini yaptırmak için kullandıkları bir yöntemdir. Cinlere birşey yaptıracakları zaman daire çizip cinleri ortasında tutsak etmekte daha sonra da bu cinlere istediklerini yaptırmaktadırlar:

“Feyşâğüris Hâkîm dahı dâöire çizüp daÖvet-i cin kılup Öilm-i simyâ kuvvetiyle ânı gördüm ki Sührâb Şâhuñ hâmmâm yolında gördüğüm kızını örtüsü ve döşegiyle ve nuql ve şekkeriyle ve başı ucında yânan altûn şamÖdân ve ayâğı ucında yânan gümiş şamÖdân birle götürüp nazâruma getürdiler” (HK,1c, 29).

Fisaguras hekim mâsum olduğunu kanıtlamak için bir ölüyü konuşturmuş, ölünün içine ilm-i simyâ ve büyü kuvvetiyle bir cin sokmuş, sonra da ona çeşitli sorular sormuştur. Ölü de tıpkı bir önceki olayda olduğu gibi konuşmuş ve yerinin iyi olduğunu dünyaya tekrar gelmek istemediğini belirtmiştir:

“Süleymân gâzaba gelüp kaçkıdı hâkîm eyitdi şâha kâkımağıl peygâmbersin saña gâzâb yaraşmaz benüm haşımlarımı baña kôş bir tâze maqbere üzerine varalum görelüm ki sözümde sâdıkmıyam ve yâhud kâzıbmıyam diyüp bir tâze maqbere üzerine varup Óilm-i simyâ kuvvetiyle bir cinne hûkm idüp ol meyyitüñ içine girüp kaldurıp ağızından haber virdi hâkîm sordu ki ne vaqtden berü öldüñ cevâb virdi ki dört yıldur andan hâkîm didi ki diler misin ki seni Hâk TeÓâlâdan dileyün Óömr vire ve yâhud yirüñe hoşnüdümün cevâb virdi ki yirüme hoşnüdüm duÓâ kııl ki yine Hâkka ulaşam diyüp cinni meyyit cesedi içinden haber virdi hâkîm duÓâ kıılur gibi eyitdi cini meyyit içinden çıkdı meyyit kabre düşdi kâbrini mütehakkim idüp hâkîmlere gıtdiler gelüp bu olan kâzayâyı Süleymâna nakl itdiler” (HK, 1c, 31).

Hız. Süleymân da yeri geldikçe sihir ve tılsıma başvurmuştur. Fisaguras hekimi konuşturmak için Fisaguras’ın(Pisagor) azasındaki cin ve melekleri dergâhına çağırır, bunu teshir-i cin kuvvetiyle Allah’ın isimlerini söyleyerek yapmaktadır:

“...nübüvvet hâteminüñ üzerinde yed-i kudretiyle mestür olan esmau’llâhıñ teshîr-i ins ismini okıyup insân üzerine müvekkel olan meleki daÓvet itdi. İzn-i Yezdâñi hûkm-i süccâñi muÓciz-i Süleymâñi birle müvekkel insân Şerâtâyil Melek hâzır olup gelüp Süleymâna selâm virüp göründi ne buyurursın yâ nebıyu’llah diyüp emre muşîÓ olup tırdı...”

Hız. Süleymân Kibriyâ’ıl meleğe elindeki tılsımın ne olduğunu sorar, o da tüm hayvanlara onunla hükmederim vb. açıklamalarda bulunur. Buna göre tılsımın en önemli faydalarından biri, eğer bir kişi o tılsımı suyun içine koyup içse, içen kişi vücudundaki tüm hastalıklardan anında şifa bulur. Tılsımın orjinal hali de metinde verilmektedir:

“Hâkîm kavlınce Kibriyâyıl melek-i müvekkel baqara böyle diyüp baqar cinsinüñ sebep-i hilqatin beyân idicek yine Süleymân Óaleyhi’s-selâm suóâl itdi ki bu elüñde munaqqaş olan levhüñ hâşşası nedür cevâp virdi ki yâ nebıyu’llah bu levhüñ içindeki yed-i kudret ile mestür olan tılsımâtuñ hevâsı berekâtiyle cemîÓ baqar cinsine hûkm iderem ve benüm taht-ı yedümde niçe yüz biñ tekvîn vardır ki emrümde çâkerlerdür bu edÓiyye berekâtında ve her kim bu tılsımâtı kamer şevr burcında iken yazup kendü ile götürse sebâÓdan zarar gelmeye eger ki Behâyim hastalansa misk ü zaÓferânla yaşıl çanağa yazup suyun içüreler şifâ bula bi-iznillah-ı teÓâla diyüp haber viricek Süleymân-ı Asâf bin Berhıyâya Óaleyhime’s-selâm ol tılsımuñ şeklini edÓiyâ nüshanesine nakş itdi müslümânlar fâ’ide için hâze duÓâ’ı inest”(HK, 1c, 126).

Hız. Süleymân’ın çevresinde üçler yediler kırklar olarak ifade edilen ruhânî varlıklar da her dâim hazır bulunmaktadır. Hız. Süleymân bir şeyin olmasını Allah’tan isteyeceği zaman onları da yanında bulunmaktadırlar. Birlikte temiz sudan abdest alıp birlikte dua etmektedirler:

Sührâb Şâh kıızı Hümâ tabutın koyup on iki biñ enbiyâ vü on iki biñ evliyâ vü on iki biñ Óulemâ vü hûkemâ vü etkıyâ aşfiyâ birle kutbü’l-aqtâb gaybü’r-ricâl üçler yediler kırklar ve tabâkât erenleri Hızır İlyâs Peygâmber ile hâzır olup pâk sudan âb-dest aldılar.

Örneklere de görüleceği üzere halk inanışları ve memoratlar olarak adlandırılan birçok anlatı eserde yer almaktadır. Anlatılar daha çok doğüstü güçlerin yönlendirilmesi ve kontrol altına alınmasına yönelik uygulama ve ritüellere yöneliktir. Dini motiflerle süslü bir edebi eserde bu türden anlatılara rastlamak olağan olmakla birlikte tarihi şahsiyetleri de bilinen kahramanların simya ilmini bilmeleri dikkat çekicidir. Son örnekte ise halk kültüründe formülistik sayılar olarak bilinen ve dini anlatılarda sıkça görülen üç, yedi, on iki ve kırk sayılarının varlığı görülmektedir.

6. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır. Doğum, evlenme, ölüm. Herbirinin kendi bünyesinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçiş”leri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamaktır (Örnek, 2000: 131). Geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler ve törenler geleneksel kültürün ana bölümlerinden birini oluşturur. Bugün uyulan birçok âdet ve inanma kalıpları, eski Türk inançlarının günümüze gelmiş şekilleridir (Bars, 2015: 355). Bir çoğu ritüel işlevini kaybetmiş eski Türk inanç kalıntıları, âdet adı altında yaşamaktadır. Bahsi geçen bu “geçiş” dönemlerinden Süleyman-nâme’de “düğün” ve “ölüm”e dair örnekler görülmektedir. Birincisinde düğün ve kız isteme ile ilgili verilerle karşılaşılmaktadır. Ölüm kısmında ise ölüm sonrasına dair yapılan uygulamalardan bahsedilmektedir. Ayrıca, sözlü hukuk sistemi ile birleşen “kısas kavramı ile kan parası” ve “kara haber” olgusu da “ölüm” başlığı altındaki örnekte kendine yer bulmuştur.

6.1. Düğün

Eserde, düğün ve kız isteme geleneği ile ilgili bilgilere rastlanılmaktadır. Ferruh Şah’ın öldürülmesi olayında iki âşık diriltildikten sonra Hümâyı Ferruh’a istemişler, babası verince de üç gün üç gece düğün yapmışlardır:

“Süleymân turdı Süleymân Hâzreti Allahuñ emri birle Sührâb şâh kıızı Hümâyı Efrâsiyâb qarındâşı oğlu şehzâdeöi Ferruha istiyordu. Sührâb Şâh dahı ayâğ üzere turup duŖâ kıilup eyitdi ki yâ nebju’lilah Allahuñ emrine rızâ virdüm her ne ise yirine getürüniz didi andan ol arada Dâvud Peyğamber şerîŖatınca Süleymân nikâh idüp üç gün üç gice düğün olup Hümâyı şehzâdeye virdiler.

6.2. Ölüm

Ve’d Dünya’nın hocasının El Henc cinninin askerleri tarafından öldürülmesi üzerine dini adetlere göre ölüyü yıkayıp kefenlemişler ve üstünü toprakla örtmüşlerdir. Ölü yıkama ve toprağa gömme adetleri günümüzdekiyle hemen hemen aynı özellikler göstermektedir. Matem tutma geleneğini de vardır:

“Ve’d-dünyâ dahı hocasını kıullar depeledüğine te’essüf idüp cismini pâk süyla yuyıp kefen şarub Ŗâdet-i kadîm üzere çara yirün çarnunı yârup sinlegim düzetdiler. Andan peyğamber şerîŖatınca VeŖd-dünyânın hocasını kefenleyüp hâk içinde defn itdiler ve mâtem tutdılar...(HK,1c,10).”

Sührâp Şâh'a kızının ölüm haberini bir güvercin getirmektedir. Buna göre Sührâp Şâh'a gelen güvercinin ayağında siyah bir mektup vardır. Kara haberin kara bir nâmeyle gelmesi eski bir adet olarak değerlendirilebilir:

“virdi eyitdi ki yâ şah-ı cihân bu nâmeyi gügercin getürdi ayağından alup nazaruña getürdüñ ammâ ki hayr habere beñzemez diyüp nâmeyi eline virince Sührâb Şah siyâh nâmeyi görüp mührin götürüp oğudı âh idüp tâcın yire urdı” (HK,1c, 25).

Şehzade Ferruh'un katledilmesi olayında Hz. Süleymân Lokman Hakîm'i divanında yargılamıştır. Lokman Hakîm'in haksız çıkması durumunda ya kısas yapılması gerektiğini ya da kan parasını ödemesi gerektiğini söylemiştir. Kısas ve kan parası âdeti uzun süre devam etmiş adetlerdendir:

“Loğmân Hâkîm hâzır kıilup eyitdi ki yâ hâkîm ez-zemân sözüñ sâdıq olmâdı hîkmete mutabîk gelmedi şehzâdeye kırk dirhem zehr yidürdüñ ve ilâna Öakrebe şöğdurdun nesne olmaz diyü daÖvi kılduñ şimdiki hâlde şehzâde Sam eşerinden vefât itdi. Musâ peygâmbere şeriÖatınca ve Tevrât hükmince Allah buyruğınca ve atam Dâvud şeriÖatınca şanlısın hüküm idüp şehzâdenüñ anası Uğrizzet eline virürem yâ budur ki saña kısaş iderler yâ budur ki bunlaruñ ile kân bahâsın virüp rızâlaş veyâ hoş şeriÖatdan taşra iş itmek yâ hâkîm ez-zemân elümden gelmez...(HK,1c,24).”

Fisaguras Hakîm'in Ferrûh ve Hümâ'yı zehirlenmesi olayında iki âşık da ölmüş, yapılan zehir ölümlere dokunanlar ve ölümleri yıkayanlar da dâhil çevresindeki herkesi öldürmüştür. Hz. Süleymân bu katli kimin gerçekleştirdiğini araştırır. Tüm kanıtlar Fisaguras Hakîm'i işaret etmektedir; fakat o bu suçlamaları kabul etmez. Hz. Süleymân suçluları bulmada çaresiz kalınca Tavus-ı Kudsî adlı melek Hz. Süleymân'a gelip mezardakilere sormaları halinde Allah'ın (c.c.) izniyle kendilerini kimin öldürdüğünü söyleyeceklerini bildirir. Hz. Süleyman çevresindekileri de alıp âşıkların yattığı mezara giderek mezarın başında âşıklara, katillerinin kim olduğunu sorar, onlar da olayın aslını anlatırlar:

“Hükemâ kavlınce çünkü ale's-sabâh oldu on iki biñ muÖcizâtı zâhir olmuş enbiyâ birle ve on iki biñ vilâyete kadem basmış evliyâ ile ve kütübü'l aqtâb ile üçler ile yediler ile Hızr Peyğâm-berle ve İlyâs Peyğâm-berle cemÖi vüzerâ vü ümerâ ile ve hükemâ vü Öulemâ ile şehzâdeniñ kabri üzerine varup pâk şudan âb-dest alup iki rekÖat hâcet namâzın kıilup Hızr Peyğâm-ber müÖezzinlik idüp Süleymân Peyğâm-ber hâzrete imâmlık idüp namâzdan niyâzdan fâriğ olup el götürüp şehzâdenüñ hayâtı için duÖâ diledi melekütü's-semâvât enbiyâ vü evliyâ aşfiyâ birle Süleymân duÖâ diledükçe âmin didiler. Hâkık TeÖâlâ celle ve Öalâ Süleymân duÖâsın kabul idüp şehzâde cismine cân virüp kabir yarılıp şehzâde içinden turup Süleymân Hâzreti anı görüp eyitdi ki Ya şehzâde baña haber vir ki senüñ ölümüne sebep nedür (HK,1c,29).

Allah, Süleymân'a isterse ölümleri de diriltebileceğini Tavûs-ı Kudsî vasıtasıyla bildirmiştir. Tavûs-ı Kudsî, Hz. Süleymân'dan Ferrûh'la Hümâ'nın dirilmesi için kefen ile birlikte alınıp Hz. Süleymân'ın dergâhına getirilmesini daha sonra da iki rekât namaz kılmasını ve Allah'tan ölümlerin dirilmesi için dua etmesini bildirmiştir.

“Eyitdi ki yâ nebju'llâh Melik Ahmere hüküm eyle Sührâb Şâh kıızı Hümâyı merkad ile kefenini tabut ile nazaruña getürsün ve Temhürîş melege hüküm it Uğzirret oğlı Şehzâde Ferrûh tabut ile kefen ile ihzâr itsün. İki rekÖat hâcet namâzın kıilup anlaruñ hayâtı için duÖâ kıl müstecâb idem kırkâr yıl Öömr virem ve birbirine virüp anlardan nesl getürem on dört biñ Öâşî tersâlaruñ hâşre neşre inkâr iden kâfirlerüñ jümâna geldügi cihetden Fîşâğuras Hâkîmüñ günâhın dahı Öafv itdüm” (HK,1c,47).

SONUÇ

Yazılı kaynak olarak 15.yy'dan günümüze taşınan kültürel kodların ve kültürel unsurların tespit edilmesine yönelik yapılan bu çalışmada, halk bilimi unsurları içerisinde Süleyman-nâme'nin 67 ve 68. ciltlerinin Latin harflerine çevrilmesiyle elde edilen metin incelenmiştir. Ele alınan metin ilk izlenimde Hz. Süleyman'ın hayatı etrafında gerçekleşen dini hikâyeler şeklinde görünse de aslında folklor araştırmaları için önemli bir yazılı kaynak özelliği göstermektedir. Giriş ve kavramsal çerçeve ve sonuç kısmından oluşan makalede; sosyo-kültürel hayata, halk hekimliğine, inanışlara ve geçiş dönemlerine dair örnekler tespit edilmiş ve her biri ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Görüleceği üzere eserde karşılaşılan her örnek ana kahraman Hz. Süleyman etrafında şekillenmektedir. Hz. Süleyman'ın anlatımı, giyim-kuşamı, etrafındakiler, sofrası vb. başlıklarda halk kültürüne ait pek çok motifle karşılaşılmaktadır. Bu örnekler çok olmasına karşın bir makalenin sınırlarını aşmamak adına sınırlı tutulmuştur. Halk edebiyatından birçok ögeye rastlanılan bu çalışmada, edebi eserlerde halk kültürüne ait verilerin tespit edilmesine odaklanılmıştır.

“Hz. Süleyman ve çevresindekiler” bahsine bakıldığında Hz. Süleyman'ın tahtgahının ne kadar muazzam olduğu, tahtgahda hazır bulunan “damat”, “güvey” gibi kişilerin tafsilatıyla anlatıldığı, bu kişilerin vefa, sadakat vb. özelliklerinin akrabalık bağları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. “

Giyim kuşam” başlığında Hz. Süleyman'ın kendine has giysileri tafsilatıyla anlatılmıştır. Bunun yanında diğer peygamberlerin giyim ve kuşamlarına değinilmiş, Hz. Süleyman'ın eşinin giyimi de anlatılmıştır.

“Sofra ve Yiyecekler” bahsinde Hz. Süleyman ve çevresindekilerin yediği yemekler, kullanılan yemek kapları, oturma düzeni vb. birçok halk unsuru göze çarpmaktadır. Yemekten sonra yapılan dualar, başkalarına yapılan ikramlar, insanları doyurma, yedirme, içirme vb. noktalara değinilmiştir. Yemek, tatlı ve şerbetlere dair eserde pek çok ayrıntı verilmiştir. Tatlıların günümüzde hala yenilen tatlılar olduğu göze çarpmaktadır.

Halk hekimliği ile ilgili olarak günümüzde de pek çok örneğini gördüğümüz halk hekimliği uygulamalarının eserin yazıldığı dönemde canlı bir şekilde yaşatıldığı görülmektedir. Ayrıca eserde bazı bitkiler ve çeşitli karışımların birtakım hastalıklara iyi geldiği anlatılmaktadır.

Halk anlatılarımızda da yer alan sihir, efsun ve büyü ile ilgili malumatların verildiği bu eserde yazılı bir tılsım, metin halinde bulunmaktadır. Düğün, ölüm gibi geçiş dönemlerinde günümüzde de görülen el öpme, üç gün üç gece düğün yapılması gibi ritüeller görülmektedir.

Toplumlar sözel ve yazınsal eserlerle canlılığını sürdürür ve kendi kültürel çekirdeklerini oluşturdukları eserlerde ortaya koyarlar. Bu eserler de bir sonraki nesillere yine sözel ve yazınsal ürünlerle aktararak sonraki kuşağın mayasını oluştururlar. Toplumsal birlik beraberlik ve bireylerin

toplumda belirli bir aidiyet kazanması için halka ait unsurların yazılması kadar onların derlenip ortaya çıkarılması da son derece önemlidir. Firdevsî-i Rûmî'nin Süleyman-nâme isimli eserinde 15. Yy'da yaşamış Türk toplumunun kültürel unsurlarına dair hala günümüzde de yaşanmaya devam eden pek çok geleneksel unsurlara rastlanılmıştır. Örneğin yemeklerden sonra yapılan duaların günümüzde de bir "ritüel gibi" yapılması toplumun geleceği ile geçmişinin arasındaki köprüyü göstermesi bakımından önemlidir. Günümüzde düğünlerin, özellikle son on yıla kadar, üç gün üç gece yapılması ve adet olarak tüm büyüklerin elinin öpülmesi geleneği 15. Yy'da yazılmış eserlerde de işlenmektedir. Eserde anlatılan hikâye ve mesellerde, her ne kadar Hz. Süleyman'ın hayatı konu alınmış ve tarihi tam olarak bilinmeyen bir zamandan bahsediliyor olsa da "her eser kendi döneminin çocuğudur" anlayışıyla yazarın yaşadığı dönemin kültürel unsurlarına yönelik pek çok örneğe rastlanılmaktadır. Bir milleti gerçek manada "millet" yapan unsurların başında makalede de işlendiği üzere kültürel unsurlar gelmektedir. Bu kültürel unsurlar, toplumların kaynaşması ve bir arada yaşama anlayışını geliştirmesi bakımından son derece önemlidir. Süleyman-nâme'nin de geçmişle gelecek arasında bir köprü kurması bakımından içerisinde pek çok halk anlayışını barındıran yazılı bir kaynak olması yönüyle önemli bir yeri vardır.

Eser oldukça hacimli bir eser olduğundan bu makalenin sınırları içerisinde böylesi hacimli çalışmanın sadece iki cildindeki metinlerin birkaç başlığı incelenebilmiştir. 80 cilt olduğu bilinen Süleyman-nâme'nin tüm ciltleri Latin harflerine aktarıldığında, bütüncül bir yaklaşımla tekrar ele alınıp kapsamlı bir şekilde değerlendirildiğinde geçmişle gelecek arasında "adet" "gelenek" ve "görenek" bakımından pek çok örneğe rastlamak mümkün olacaktır. Bu anlamda bu makale, Süleyman-nâme'deki halk kültürü üzerine bundan sonra yapılacak çalışmalara giriş mahiyetinde değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2010). “Kaynaklar”, M. Öcal Oğuz (Ed.). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, s. 93- 128, İstanbul Grafiker Yayınları.
- Ahmed, A, A. (2014). “Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymannâme-i Kebîr-indeki Deyimler”, *Turkish Studies Dergisi*, Volume 9/9, Summer, p. 103-122.
- Alangu, T. (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Alptekin, A, B. (2016). “Saltuknâme'nin Geçiş Dönemleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Millî Folklor Dergisi*, Yıl 2014, Sayı 101.
- Artun, E. (2007). *Türk Halkbilimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları. Babür, Y., *Süleymân-nâme-i Kebir (6-7. Ciltler/İnceleme-Transkripsiyonlu Metin*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Erzincan, 2013.
- Bars, M. E. (2014). “Şor Kahramanlık Destanlarında Geçiş Dönemleri: Doğum-Evlenme-Ölüm” *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/5 Spring 2014*, p. 353-370,
- Başgöz, İ. (1992). *Sibirya'dan Bir Masal Anası*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bıçer, Bekir, *Firdevsî-i Rumî ve Tarihçiliği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2005.
- Boratav, P, N. (1997). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Diker, O. (2016). “Kültürel Miras ile Kültürel Miras Turizmi Kavramları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma”, *ASOS Journal, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı 30.
- Ekici, M. (2004). “Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 16.
- Erdem, Mehmet Dursun, *Kitâb-ı Kıssanâme-i Süleymân Aleyhisselâm Üzerine Söz Dizimi Çalışması (Süleymännâme 74. cilt)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2005.Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-Nâme, 67 ve 68. Ciltler.
- Gürçayır, S. (2011). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma”, *Millî Folklor Dergisi*, Yıl 23, Sayı 92.
- Güvenç, B. (1974). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kaplan, M. (2012). *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Köprülü, O. F. (1996). “Firdevsî, Uzun”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 13, S: 127-129.
- Ong, W, J. (2012). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Örnek, S, V. (2000). *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Özcan, H. ve Gönenç C. S. (2015). “Yazılı ve Sözlü Kültür Ortamlarındaki Karaca Ahmet Sultan Menkabelerinin Karşılaştırılması”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/4 Winter 2015*, p. 717-746 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7710>
- Özdemir, C. (2011). *Âşık Tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özünel, E. Ö. (2011). “Kültür Turizminde “Yöresel” ve “Otantik” Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Üretmek Üzerine”, - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/4 Fall 2011*, p.255-262
- Sona, İ. (2016). “Yazılı Kaynaklarda, Kültürel Hafıza Cönkleri”, *Millî Folklor Dergisi*, yıl 28, Sayı 111.

Summary

Preserving culture and the idea of transferring, yet written works produced in the period in which the scientific basis is the source for folklore studies. These works, known as the cultural memory of Turkish literature, The period written contains information about the socio-cultural life. This information will be recorded in writing for cultural material in verbal memory and to learn the cultural life of that period and is valued the transfer points. The multifaceted nature of the culture in terms of its features has led to its place in various fields in various literary works throughout history.

The development of written culture begins both to be written independently and to enter various written works in parts or sections. On this occasion researchers, they were able to follow the shapes of any known product from the previous centuries through these written sources. In fact, we can only be aware of the past existence of some folk literature products that have not reached the present in the oral culture environment through written works.

Of a rooted nation, the common values of a people's past, illuminating their beliefs; Even today, some of the cultural elements that maintain their operability, vitality and effectiveness and a lot of information that sheds light on the structures and roots of institutions, find the description in these source Works; networking connections between the present and the past, It is through written and verbal resources to save many cultural elements connected with the past from narrow patterns and connect them to their historical extension.

Firdevsî-i Rûmî, who gave his works in the Old Anatolian Turkish period, is a writer with many works of copyright and translation. In the books of Firdevsî who created many and many kinds of Works; with various information about his period, religious beliefs of human history, especially Eastern mythology, there is extensive information about prophet stories and various aspects of life.

Suleyman-nama is the most voluminous work in which all the religious and legendary stories told about Suleyman are gathered and that brought Long Firdevsi its fame.

Although there are many different narrations in the number of volumes and assemblies, a large volume of 81th remains to the present day. This work contains information about philosophy, knowledge and medicine. In this respect, it also has an encyclopedic work. Most of the work is prose. While verse sections are at the beginning and end, there are verse texts at the end of each story according to the subject. However, poetic parts make up very little of the work.

Suleyman-nama has a very important place in terms of the three sultans' years of reign, as well as the most voluminous work of its kind in Anatolia in terms of scope and content. Solomon-nama is very comprehensive in terms of the topics it contains, and besides addressing the stories and narrations formed around the Prophet Solomon, it also includes subjects of Eastern mythology, stories of other prophets, history, wisdom, philosophy, morality and medicine.

The work is written in a simple way, mixed in verse and prose, and draws attention to the harmony of voice and word repetitions in terms of harmony with Dede Korkut Stories.

In this study, which was carried out to determine the cultural codes and cultural elements carried from the 15th century to the present as written sources, Among the folklore elements, the text obtained by translating the 67th and 68th volumes of Süleyman-nama into Latin letters was examined. Although the text in question appears at the first impression as the religious stories taking place around Suleiman's life, it actually shows an important written source feature for folklore researches.

In the article which consists of introduction and conceptual framework and conclusion; Examples of socio-cultural life, folk medicine, beliefs and transition periods have been identified and each has been evaluated under separate headings. As can be seen, every example encountered in the work is shaped around the main hero, Süleyman. Süleyman's expression, clothing-dress, those around him, his table, etc. Many motifs of folk culture are encountered in the titles.

In this study, which has many elements from folk literature, it is focused on determining the data of folk culture in literary works.

Societies keep alive with verbal and literary works and present them in the works they create their own cultural core. These works are transferred to the next generations with verbal and literary products and form the yeast of the next generation. In order for social unity and individuals to gain a certain belonging in the society, it is very important to compile and reveal the elements of the public. In the work of Firdevsî-i Rûmî named Süleyman-nâme, many traditional elements that still continue to be lived today are encountered regarding the cultural elements of the Turkish society that lived in the 15th century. For example, making prayers after meals as a "ritual" is important in terms of showing the bridge between the future and past of the society. Today, the tradition of weddings, especially for the last decade, for three days and three nights, and the kissing of all elders in pieces is also covered in works written in the 15th century.

In this article, as a method, text translation belongs to folklore and folk literature in the work named Süleyman-name, a number of elements related to the traditions, customs and lifestyles of the milletus have been identified and it has been concluded how these elements are used today. When all the volumes of Süleyman-nama, which is known to have 80 volumes, are transferred to Latin letters, when it is reconsidered with a holistic approach and evaluated comprehensively, It will be possible to come across many examples in terms of "custom", "tradition" and "custom" between the past and the future. In this sense, this article can be evaluated as an introduction to the future studies on folk culture in Süleyman-nama.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-nâme, Folklore, Written Memory, Culture.